

Unieke rijkdom aan gegevens

De Bosatlas van de geschiedenis van Nederland

Welke superlatieven zijn er voor een boek dat reeds wijd en zijd de hemel in is geprezen? Of het nu vakbroeders waren of politici, het journaal of plaatselijke dagbladen, de *Bosatlas van de geschiedenis van Nederland* werd alomt geroemd. Dat is niet vreemd, want het is een geweldig mooi boek. Dat niet alleen, het is een uniek boek. Nog nooit is zo veel historisch materiaal over de geschiedenis van Nederland in (1500) kaarten bijeen gebracht. Een boek voor iedere schoolbibliotheek.

Ger Jan Onrust is afdelingsleider van het Varendonck College.

Zijn er dan geen minpunten? Natuurlijk wel, het belangrijkste is dat het een onhanteerbaar groot en zwaar boek is, zodat het in de les gebruiken van de atlas moeilijk wordt. Daar is het boek dan ook niet voor gemaakt; in de klas kunt u beter *De Bosatlas van de geschiedenis* canon gebruiken. Toch zou het zeer welkom zijn als Noordhoff al het materiaal online zet, waarbij scholen er middels het aanschaffen van een licentie toegang tot kunnen krijgen. Foutjes zijn er natuurlijk ook. Graft, De Rijp en Jisp, Nederlandse centra van de walvisvaart, liggen niet in West-Friesland, maar in Waterland (blz. 277), Dordrecht (112) en Noord-Hollands Kanaal (327) schrijf je anders; het niet vermelden van de scheiding van Holland in Noord- en Zuid-Holland (1840) is een ommissie en zo vind ik het ook een gemis dat er geen kaart is gemaakt over het grondgebruik (woonwijken, accommodaties, waterplantages en natuurlijk de raffinaderij) van Shell op Curaçao.

Keuzes

Zelfs als er ruimte is voor 1500 kaarten moet je selecteren. De redacteurs hebben honderden, nee duizenden keuzes moeten maken. Vooral op de laatste twee pagina's van de veertien hoofdstukken, waar van de beschreven periode zeventig *lieux de memoires* zijn geplaatst, heeft men waarschijnlijk regelmatig voor onmogelijke keuzes gestaan. Een cruciale keuze voor de atlas was die over welk gebied Nederland omvat. Dat Nederland met de overzeese rijksgdelen is gekozen ligt voor de hand, maar als er nog geen sprake is van

De Bosatlas van de geschiedenis van Nederland
Noordhoff Atlasproducties (Groningen 2011),
576 blz., € 119,95.

'Nederland', wat hoort er dan bij? Dat is pragmatisch opgelost: de makers onderscheiden Nederland in de prehistorie, de Lage Landen ten tijde van de Romeinen tot en met de Opstand, de Republiek tot de Vrede van Munster. Om daarna de focus op de noordelijke Nederlanden te leggen en vanaf 1840 Nederland centraal te stellen, maar dan wel Nederland als deel van Europa.

Luchtfoto's

Vrijwel alle hoofdstukken hebben dezelfde opzet. Ze beginnen met prachtige luchtfoto's van Karel Tomeï, die een landschapselement heeft gekozen dat de beschreven periode illustreert. Bijvoorbeeld het Binnenhof bij hoofdstuk 4, over graven en hertogen (900 – 1350).

Na deze dubbele fotopagina volgen twee pagina's met een inleiding (met kaartfragmenten) op het hoofdstuk. Op knappe wijze worden hier de daaropvolgende kaarten 'aan elkaar geschreven'. Hier wordt duidelijk wat voor de gehele atlas geldt: de tekst staat in dienst van het kaartmateriaal. Per hoofdstuk zijn er meestal vijf thematische tijdbalken, namelijk staatkundig-politiek, sociaal-economisch, cultureel-religieus, landschappelijk en 'elders in de wereld'. Dat Nederland deel van de grotere entiteit Europa is wordt in de vierde dubbele pagina getoond. Een enkele keer - bijvoorbeeld Europa in het Interbellum, na eerder Europa in 1914 - komt Europa meer dan één keer per hoofdstuk terug. Daarna volgen de kaarten, veelal volgens dezelfde volgorde als de tijdbalken. Opvallend is het zachte kleurgebruik, bijna pastelkleurig. De hoofdstukken eindigen met 'kunst en wetenschap', waarbij prominente personen aan hun woonplaats worden gekoppeld. Vervolgens volgt historisch kaartmateriaal, waarbij het thema 'De strijd tegen het water', dat als typisch Nederlands wordt gekenschetst, centraal staat. Elk hoofdstuk sluit af met de eerder genoemde *lieux de memoire*.

Vaderlandse geschiedenis

De Bosatlas van de geschiedenis van Nederland gaat uit van de aloude verdeling van de vaderlandse geschiedenis. De geschiedenis canon wordt hierbij genegeerd. Een vergelijking met *De Bosatlas van de geschiedenis canon* gaat dan ook mank. Natuurlijk lijkt een aantal kaarten op elkaar, sterker nog, een enkele keer verwijst de bronvermelding van deze atlas naar de atlas van de geschiedenis canon. Ook *De Bosatlas van Nederland* is echt een andere atlas. Deze atlas is thematisch, de geschiedenis atlas chronologisch. De geografische atlas kent veel meer foto's; de historische atlas heeft meer grotere kaarten. De historische thema's komen niet terug in de historische atlas, omdat in deze laatstgenoemde atlas de 'waterstrijd' als uitgangspunt is genomen.

Relativerend

Een absolute plus van de geschiedenis atlas zijn de toegevoegde schema's, grafieken, stambomen, et cetera. Denk hierbij aan uitleg van de Nederlandse staatsinrichting in verschillende perioden, explicatie van het leenstelsel, grafieken over onderwijsdeelname, reistijdentabellen, stambomen van de Oranjes, Bonapartes en anderen, economische tabellen. Er is een rijkdom van gegevens die vrijwel iedere les over de Nederlandse geschiedenis kan ondersteunen. Verwacht echter niet dat de redactie veel nieuwe gezichtspunten geeft. Het belangrijkste wat redactie, medewerkers en enkele tientallen (regelmatig hooggeleerde) adviseurs

hebben gedaan is bestaande gegevens interpreteren en dit omzetten in kaart- en andersoortig materiaal. Hiermee staat deze atlas in een traditie van Nederlandse kaartenmakers: men neemt over uit andere atlassen (inclusief de eigen) en andere bronnen, brengt dat samen en geeft het uit. De begeleidende teksten in de atlas zijn soms prettig relativerend. Het deel van Nederland dat deel uitmaakt van het Romeinse rijk is een 'uithoekje' binnen het immense rijk. Op de helft van de achttiende eeuw 'stelt de Republiek militair niet veel meer voor', en er waren 'niet meer' dan 25.000 actieve verzetsstrijders. Het is op zijn plaats in een boek waarin zo op Nederland wordt gefocust.

Na *De Bosatlas van de wereld*, *De Bosatlas van Nederland* en nu *De Bosatlas van de geschiedenis van Nederland* is het wachten op *De Bosatlas van de wereldgeschiedenis*. Dat is iets om naar uit te kijken. ■

